

відомості про вид слідосприймальної поверхні, з якої було вилучено слід (грунт, пісок, пил тощо), її стан (вологий або сухий), погодні умови, за яких було виготовлено досліджувані зліпки, із можливою різницею у виді, типі, дисперсності матеріалу (гіпс, алебастр тощо), який експерт використовує для виготовлення експериментальних слідів із матеріалом, що використаних спеціалістом під час вилучення слідів з місця події. Окремою складністю є виготовлення експериментальних зліпків слідів низу взуття, що знаходилися на снігу, якщо сліди надійшли на дослідження в теплу пору року. Навіть якщо припустити, що експерт із матеріалів справи може уявити картину слідоутворення, він не в змозі відтворити описані вище умови, в яких слід було сформано [2]. Тому необхідність виготовлення експериментальних зліпків слідів взуття викликає певні питання.

Деякі труднощі виникають під час отримання експериментальних зразків взуття, вилученого у особи, яка має

анатомічні дефекти або особливості ходи, що впливають на процес утворення слідів. Тому для повноти експерименту бажано зразки отримувати за допомогою взуття, надягнутого на цю особу. Оскільки експерт не може відтворити (змодельовати) специфічний механізм слідоутворення, що ускладнює проведення дослідження.

Отже, за допомогою наявних методів проведення експертного експерименту не завжди можливо створити умови, максимально наближені до тих, за яких відбувалося формування слідів. Це викликає проблеми у проведенні ідентифікаційної експертизи слідів низу взуття та може призвести до помилкового висновку.

Список використаних джерел

1. Судова трасологічна експертиза : метод. посіб. / укл. К. М. Ковальов, В. А. Кузнєцов. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 123 с.
2. Грановский Г. Л. Криминалистическое исследование следов ног. Киев, 1970. 68 с.

О. С. Дробишева,

старший науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0447-0408>, e-mail: 13335789@ukr.net

Д. І. Гайдамакіна,

старший науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2823-2810>, e-mail: dianagayd@yahoo.com

О. В. Мацюк,

судовий експерт ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0948-3777>, e-mail: baffich@ukr.net

Л. О. Грінченко,

судовий експерт ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4844-2855>, e-mail: grinenko.lora@gmail.com

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗІ ЗНАЧНИМ РОЗРИВОМ У ЧАСІ

Анотація. Розглянуто проблемні питання, що виникають у експертів у процесі дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі; наведено випадок із експертної практики.

Ключові слова: підпис; підписи, виконані зі значним розривом у часі.

Annotation. The paper considers problematic issues arising from experts in the process of examining signatures made with a significant time gap; the case with the expert practice of this type of research is given.

Keywords: signature, signatures made with a significant time gap.

Аннотация. Рассмотрены проблемные вопросы, возникающие у экспертов в процессе исследования подписей, выполненных со значительным разрывом во времени; приведен случай из экспертной практики.

Ключевые слова: подпись; подписи, выполненные со значительным разрывом во времени.

Як свідчить аналіз експертної практики, протягом останніх років доволі часто слідчі органи, суди й приватні особи призначають судово-почеркознавчі експертизи і дослідження, об'єктами яких є підписи, виконані зі значним розривом у часі. Експерти вирішують питання щодо встановлення виконавців підписів у різних нотаріальних

і банківських документах, заповітах, договорах дарування та оренди земельних ділянок, дорученнях, заявах тощо.

Підпис і почерк кожної особи протягом усього життя зазнає природних змін. Найсуттєвіші з них відбуваються під час формування підпису та почерку, особливо під час навчання письма у школі та в період значної підписної та писемної практики протягом життя. До основних причин, що викликають зміни в підписному почерку, належать: об'єм та характер підписної практики; вікові зміни органів, які беруть участь у процесі письма (нервова система, руки, очі). Ці причини здебільшого обумовлюють зміни, що виникають в підписному почерку протягом часу [1]. Характер та ступінь їх виявлення є специфічними для кожної особи, вони залежать від властивостей, підписної практики, ступеня вікових змін організму.

Отже, дослідження цих доволі складних графічних об'єктів викликає в експертів-почеркознавців певні труднощі. Це пов'язане з особливостями як підготовки порівняльного матеріалу, так і подальшого роздільного та порівняльного дослідження, складовою частиною якого є пояснення природи виникнення розбіжностей та збіжностей загальних та окремих ознак у підписах, виконаних зі значним розривом у часі, визначення частоти прояву цих ознак, аналіз виявлених розбіжностей. Останнє дає

можливість визначити найбільш стійкі ознаки у підписах, виконаних зі значним розривом у часі, та характерні для підпису конкретної особи.

Наведемо приклад з експертної практики щодо вирішення такого питання. Для проведення судово-почеркознавчої експертизи надійшли матеріали за цивільною справою (разом з ухвалою про призначення судово-почеркознавчої експертизи) з метою встановлення виконавця підпису від імені М. у договорі дарування, датованому 2007 р. [2]. Досліджуваний підпис було виконано рухами простої будови, він мав транскрипцію «Ма-ш-та», темп виконання від середнього до швидкого, середній розмір і розгін, нахил від вертикального до правого. Крім того, у досліджуваному підписі спостерігалися порушення координації рухів першої та другої груп, про що свідчили тупі точки початки та закінчення рухів, звивистість та кутистість у виконанні дугових і прямолінійних елементів літер, нестійке розміщення рухів по вертикалі та горизонталі (див. Рис. 1).

Рис. 1. Досліджуваний підпис від імені М.

Серед зразків підпису й почерку М. було надано документи, підписані ним у період 1989—1995 рр. Зразки виконано рухами простої будови у швидкому темпі, мали переважно повну літерну транскрипцію. Розмір та розгін середній, нахил правий. Порушення координації рухів відсутні (див. Рис. 2, 3).

Рис. 2, 3. Зразки підпису М. (1989—1995)

Невелику кількість зразків підпису М. було виконано у 2016—2017 рр. Зразки мали спрощену будову рухів та значні порушення координації рухів першої та другої груп, виконані у повільному темпі (див. Рис. 4).

Рис. 4. Зразок підпису М. (2017)

Отже, як порівняльний матеріал було надано зразки підпису та почерку М., виконані щонайменш за 12 років до

складання досліджуваних документів і через 9—10 років пізніше.

Слід зазначити, що підпис від імені М. у договорі був кілька разів об'єктом почеркознавчого дослідження. Експерти, які проводили попередні судово-почеркознавчі експертизи, не змогли встановити індивідуального комплексу стійких, суттєвих загальних та окремих ознак, що утворювали б індивідуальну сукупність, достатню для категоричного висновку про виконавця досліджуваного підпису. Крім того, обмежена кількість порівняльного матеріалу, виконаного зі значним розривом у часі, виключала можливість пояснити природу виявлених діагностичних ознак.

У цьому випадку експерти заявили клопотання про надання додатково зразків підпису М., максимально наближених до періоду виконання наданого для перевірки підпису [3]. Клопотання було задоволено, поміж додаткових зразків декілька було виконано у період 2005—2006 рр. Вони мали транскрипцію, наближену до досліджуваного підпису, від середнього до швидкого темп виконання, середній розмір і розгін, нахил від вертикального до правого. Крім того, у зразках спостерігалися незначні порушення координації рухів першої та другої груп (див. Рис. 5).

Рис. 5. Зразок підпису М. (2006)

Ретельно порівнявши досліджуваний підпис зі всіма групами зразків підпису М., експерти встановили збіжності ступеня виробленості рухів, загальних та інформативних окремих ознак (форми та напрямку рухів у виконанні та з'єднанні елементів, протяжності та розміщення рухів по вертикалі та горизонталі, розміщення точок початку та завершення рухів, виду з'єднання у виконанні літер та їх елементів). Тому експерти зробили категоричний висновок щодо виконання досліджуваного підпису самим М. Аналіз прояву розбіжних ознак встановив, що вони були характерними для почерку М. у різний період виконання, а діагностичні ознаки проявилися у зразках підписів більш пізнього періоду.

Отже, досліджуючи підписи, виконані зі значним розривом у часі відносно порівняльного матеріалу, у разі істотних розбіжностей ознак категоричні висновки можливі лише за умови наявності зразків, максимально наближених до періоду виконання досліджуваного підпису.

Список використаних джерел

1. Можар И. М. Устойчивость признаков почерка в зависимости от времени. Рефераты докладов объединенной научной конференции. Киев, 1956. С. 14—16.
2. Архів ХНДІСЕ за 2019 р.
3. Гриненко Л. Г., Суєтнова О. І. Щодо питання про дослідження підписів, виконаних з розривом у часі // Експертне забезпечення правосуддя на сучасному етапі судово-правової реформи : сб. науч.-практ. мат-лов (к 10-летию основания Крымского отделения НИИ судебных экспертиз им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса). Симферополь, 2000. С. 32—38.